

Arş. Gör. Yavuz Selim KOYUNCU*

Araştırma Makalesi
Sicil, 2022/1 Sayı 47: 131-151
Makale Gönderim Tarihi: 6 Nisan 2022
Makale Kabul Tarihi: 13 Nisan 2022

Rücu Davalarında Kaçınılmazlık İlkesinin Etkisi ve Uygulaması

Öz

İş kazası ve meslek hastalıklarından dolayı meydana gelen zararlar sonucunda Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından sigortalılara birtakım ödemeler yapılmaktadır. Kurum'un malvarlığında meydana gelen eksilmenin giderilmesi ve işverenlerin, iş sağlığı ve güvenliği önlemlerini alma konusunda teşvik edilmesi amacıyla, Kurum'a söz konusu ödemeler sebebiyle işverene rücu hakkı tanınmıştır.

5510 sayılı Kanun'un 21. maddesinde işverenlerin Kurum'a karşı sorumluluğunun tespitinde "kaçınılmazlık ilkesi"nin dikkate alınacağı hüküm altına alınmıştır. Kaçınılmazlık ilkesinin niteliği ve ne şekilde uygulanacağı konusunda görüş birliği mevcut değildir. Bu çalışmada Kurum'un rücu hakkı kapsamında, kaçınılmazlık ilkesinin niteliği ve uygulamadaki etkisi mercek altına alınacaktır.

Anahtar Sözcükler:

Sosyal güvenlik, rücu, kaçınılmazlık, iş kazası, meslek hastalığı.

The Effect and Application of the Principle of Inevitability in Recourse Cases

Abstract

Some payments are made to the insured by the Social Security Institution as a result of losses caused by occupational accidents and diseases. In order to compensate for the decrease in the assets of the Institution and to encourage employers to take occupational health and safety measures, the Institution has been granted the right of recourse to the employer due to the said payments. In Article 21 of Law

No. 5510, it is stipulated that the "inevitable principle" will be taken into account in determining the liability of employers to the Institution. There is no consensus on the nature of the inevitability principle and how it will be applied. In this study, the nature of the principle of inevitability and its effect in practice will be examined within the scope of the Institution's right of recourse.

Keywords:

Social security, recourse, inevitability, occupational accident, occupational disease.

* Balıkesir Üniversitesi Hukuk Fakültesi İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Anabilim Dalı, yavuz.koyuncu@balikesir.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7761-6012.

Giriş

Sosyal güvenlik hukuku kapsamında iş kazası ve meslek hastalığı hallerinde sigortalıların uğramış olduğu zararların bir kısmı Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından 5510 sayılı Kanun md. 16'da sayılan yardımlar yoluyla karşılanmaktadır. Yapılan bu ödemeler Kurum tarafından, sorumlu olduğu ölçüde işverene ödetilmektedir. 5510 sayılı Kanun kapsamında Kurum'un, bu ödemeleri işverenden "rücu davası" yoluyla isteyebilme hakkına "rücu hakkı" denmektedir¹.

İşverenin Kurum'a karşı sorumluluğu 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 21. maddesinde düzenlenmiştir. İlgili maddeye göre; iş kazası ve meslek hastalığı, işverenin kastı veya sigortalıların sağlığını koruma ve iş güvenliği mevzuatına aykırı bir hareketi sonucu meydana gelmişse, Kurum tarafından yapılan bir kısım yardımlar işverene ödetilir. Söz konusu madde; Kurum'un malvarlığındaki azalmanın giderilmesi ve işverenleri, iş sağlığı ve güvenliği önlemlerini tam olarak uygulamaya zorlamak amacıyla getirilmiştir².

Rücu hakkının hukuki niteliği konusunda tartışmalar olmakla beraber işverenin Kurum'un rücu hakkına karşı sorumluluğunu etkileyen durumlarla karşılaşmakta olup, en önemlilerinden biri madde hükmünde yer alan "kaçınılmazlık ilkesi"dir. Kanun koyucu işverenin sorumluluğu tespit edilirken kaçınılmazlık ilkesinin dikkate alınacağını belirtmekle yetinmiş, kaçınılmazlık ilkesinin etkisini ve uygulamasını öğreti ile beraber yargıya bırakmıştır. Kaçınılmazlık, genel

olarak alınabilecek tüm önlemler alınmasına rağmen mevcut olayın engellenememesi hali olarak tanımlanabilir³. Ne var ki, kaçınılmazlık ilkesinin tanımı, hukuki niteliği ve etkisi bakımından öğretide ve uygulamada farklı görüşler mevcuttur.

Yapılan açıklamalar çerçevesinde konunun daha iyi anlaşılabilmesi ve ortaya konabilmesi için öncelikle 5510 sayılı Kanun kapsamında Sosyal Güvenlik Kurumu'na tanınan rücu hakkının tanımı, niteliği ile işverenin sorumluluğunun niteliği ve şartları genel olarak incelenecek, daha sonra kaçınılmazlık ilkesinin; tanımı, niteliği ve uygulamaya etkisine ilişkin farklı görüşler irdelenerek Yargıtay kararları ışığında değerlendirilecektir.

I. Rücu Davası Kavramı

A. Genel Olarak

Rücu, genel anlamda bir kimsenin bir ödemede bulunması halinde bundan yararlananlara başvurabilmesi durumunu ifade etmektedir⁴. Diğer bir ifadeyle, rücu hakkı ile başkasına ait bir borcu yerine getiren kişi, malvarlığında meydana gelen kaybı gidermeye yönelik talep hakkı elde etmektedir⁵. Rücu hakkının kullanılabilmesi için yasa ile bu hakkın tanınması gerekmektedir. Yasal düzenlemenin olmadığı hallerde rücu mümkün değildir⁶.

Hukukumuzda da Sosyal Güvenlik Kurumu'na; iş kazası ve meslek hastalığı durumlarında sigortalıya yapılan yardımları, belirli şartlar altında

1 Güzel, Ali/Okur, Ali Rıza/Caniklioğlu, Nurşen, *Sosyal Güvenlik Hukuku*, 19. baskı (İstanbul, 2021), s. 434; Civan, Orhan Ersun, "İş Kazası veya Meslek Hastalığından Doğan Rücu Hakkının Hukuki Niteliği ve Sosyal Güvenlik Kurumu Karşısında Sorumluluğun Koşulları", 64.3 (2015), 531-94 (s. 534).

2 Tuncay, Aziz Can, "Kurumun İşverene Rücu - Olayda Kaçınılmazlık Durumu", *Sicil İş Hukuku Dergisi (SİHD)*, 6, 2006, 183-88 (s. 184); Şakar, Müjdat, "İş Kazası veya Meslek Hastalığı Sebebiyle Sigortalının İşverene Rücuunda Kusur Şartının Sınırlanması Sorunu", *Sicil İş Hukuku Dergisi (SİHD)*, 2, 2006, 129-35 (s. 130); Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 435.

3 Keser, Hakan, "İşverenin İş Kazası ve Meslek Hastalığı Dolayısıyla Kurumun Yaptığı Harcamalardan Sorumlu Olmasının Koşulları ve Kaçınılmazlık", *Sicil İş Hukuku Dergisi (SİHD)*, 2, 2006, 136-46 (s. 141); Akın, Levent, "İş Sağlığı ve Güvenliği Yükümlülüklerine Aykırılık ve Kaçınılmazlık", *Çimento Endüstrisi İşverenleri Sendikası (ÇEİS)*, 27.4 (2013), 48-56 (s. 49).

4 Ergin, Berin, "Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu İşverene Rücuyla Nasıl Bakıyor", *Sicil İş Hukuku Dergisi (SİHD)*, 6, 2006, 129-40 (s. 132).

5 Kılıçoğlu, Ahmet M., *Türk Borçlar Hukukunda Kanuni Haliyet* (Ankara, 1979), s. 13; YHGK, 03.02.2010, 10-20/58, www.kazanci.com.tr.

6 Ergin, s. 132.

Kurum'a karşı sorumluluğu bulunan işverenden ya da üçüncü kişilerden geri isteme hakkı tanınmış olup, sosyal güvenlik hukuku kapsamında bu hakka rücu hakkı ve bu hakka dayanılarak açılan davalara rücu davası denilmektedir⁷.

5510 sayılı Kanun kapsamında Kurum'un rücu hakkı farklı maddelerde düzenleme konusu yapılmıştır. Kurum'un işverenlere karşı sigortalıya yapılan ödemelerden dolayı rücu davası açabilmesi için gerekli şartlar şu şekilde sayılabilir: Zarara uğrayanın sigortalı olması, zarara sebep olan olayın iş kazası veya meslek hastalığı niteliğini haiz olması, Kurum'un ödeme yapmış olması, iş kazası veya meslek hastalığının işverenin kastı veya sigortalıların sağlığını koruma ve iş güvenliği mevzuatına aykırı bir hareketi sonucu meydana gelmiş olması, son olarak bu hareketler ile iş kazası veya meslek hastalığı arasında illiyet bağının bulunması gerekir⁸.

B. Rücu Hakkının Dayandığı Temel Düşünce

Sosyal Güvenlik Kurumu'na sigortalılara yapılan ödemeler sebebiyle rücu hakkı tanınmasının birden fazla sebebi olduğu söylenebilir. Bunlardan ilki, bu ödemelerden dolayı Kurum'un malvarlığında meydana gelen eksilmenin giderilmesidir⁹.

Kurum'a rücu hakkının verilmesinin en önemli sebeplerinden biri ise; işverenleri, iş sağlığı ve güvenliği önlemlerini almaya teşvik etme amacıdır¹⁰. Sigorta primlerini eksiksiz yatıran bir işveren, bu yükümlülüklerini eksiksiz yerine

getirmesine rağmen iş kazası ve meslek hastalığı durumlarında yine de sorumlu tutulabileceğinden, iş sağlığı ve güvenliği önlemleri konusunda daha dikkatli ve özenli olmak zorunda kalacaktır¹¹. Bu düşüncelerin temelinde yatan sebep ise insan yaşamının kutsallığı konusunda gerekli hassasiyetin gösterilmesini sağlamak ve işverenler karşısında daha güçsüz olan, emeğiyle geçinmek zorunda olan sigortalıları korumak, sosyal devlet ilkesini gerçekleştirmektir¹².

Sigortalıların zararının öncelikli olarak Kurum tarafından karşılanması ve buna bağlı olarak Kurum'a rücu hakkı verilmesinin bir diğer amacı da zararı Kurum tarafından karşılanan sigortalıların, işverene başvurma ihtiyacı duymayacak olması, işçiler ve işverenler arasında doğabilecek ihtilafların önlenilmesidir¹³. Diğer bir ifadeyle, sigortalının Kurum tarafından zararının karşılanmasıyla beraber sigortalı ile işveren arasındaki çekişme ve sürtüşme önlenmiş olacaktır¹⁴.

Öğretideki bir görüşe göre, rücu davalarının temel amacı iş kazası ve meslek hastalıklarının önlemek değildir. Primleri aksatmadan ödese bile rücu davaları işverenleri büyük bir yük altına sokmakta ve genellikle işveren aleyhine sonuçlanan bu davalar, ekonomik gücü zayıf olan işletmelerin iflasına yol açabilmektedir. Bu sebeplerle kusur şartının yeniden gözden geçirilmesi gerekir¹⁵.

Kanaatimizce Kurum'a rücu hakkı tanınmasının amacı, Kurum'un malvarlığındaki azalmanın giderilmesi olmakla beraber işverenleri iş sağlığı ve güvenliği önlemleri konusunda teşvik etmektedir. Bir başka ifade ile, primleri ödemediğini düşünen işveren, riskin artık Kurum üzerinde olduğunu düşünerek iş sağlığı ve güvenliği ön-

7 Ekmekçi, Ömer/Akpulat Köme, Ayşe/Akdeniz, Ayşe Ledün, *İş Sağlığı ve Güvenliği Hukuku*, 1. baskı (İstanbul, 2021), s. 251; Turan, Emel, "Sosyal Güvenlik Hukuku'nda Rücu Davaları" (İstanbul Üniversitesi, 2010), s. 3.

8 Alp, Nihat Seyhun, *Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kapsamında Rücu Davaları*, 1. baskı (Ankara, 2018), s. 52; Y10HD, 30.06.2016, 10478/10841; Y10HD, 02.06.2016, 1839/9145, Alp, s. 52.

9 Güzel/Okur/Canıklıoğlu, s. 435; Turan, Ercan, "5510 Sayılı Yasa Kapsamında Rücu Tazminat Davaları", *Sicil İş Hukuku Dergisi (SİHD)*, 15, 2009, 193-211 (s. 193).

10 Tuncay, s. 184; Tuncay, Aziz Can/Ekmekçi, Ömer, *Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri*, 20. baskı (İstanbul, 2019), s. 436.

11 Keser, s. 138.

12 Özyürür, Şerafettin/Kocakaya, Özgür, "5510 sayılı Kanun'un 21/1. Maddesi Uyarınca İş Kazası ve Meslek Hastalığında Kaçınılmazlık İlkesi", *Sicil İş Hukuku Dergisi (SİHD)*, 41, 2019, 62-87 (s. 63); Ercan Turan, s. 193.

13 Bingöl, Serkan, "İş Kazası ve Meslek Hastalığı Sigortalılarında İşverenin Sorumluluğu" (Marmara Üniversitesi, 2020), s. 98.

14 Güzel/Okur/Canıklıoğlu, s. 435; Turan, s. 193.

15 Şakar, s. 130.

lemlerinin aزیyla yetinemez. Bu hususta caydırıcı bir etki yaptığı söylenebilir.

II. Rücu Davası Kapsamında Sorumluluk

A. İşverenin Sorumluluğı

İşverenin veya üçüncü kişilerin Kurum karşısında sorumlu tutulabilmesi için genel ve ortak koşullar; yukarıda da ifade edildiğı üzere, zara uğrayan kişilerin sigortalı olması, zararın iş kazası veya meslek hastalığı sonucu meydana gelmesi, iş kazası veya meslek hastalığı ile sorumluların hareketleri arasında illiyet bağının bulunması şeklindedir¹⁶.

5510 sayılı Kanun'un 21. maddesi uyarınca Kurum'un işverene rücu davası açabilmesi için bu genel şartların yanında maddede yer alan şartların da ayrıca mevcut olması gerekmektedir. İşverenin sorumluluğı, ilgili maddenin gösterdiği belirli hareket ve davranışlarla sınırlıdır¹⁷. Buna göre; iş kazası ve meslek hastalığının, işverenin kastı veya sigortalıların sağlığını koruma ve iş güvenliği mevzuatına aykırı bir hareketi sonucu meydana gelmiş olması gerekir¹⁸.

Bu durumda sorumluluk halleri, "işverenin kastı" ile işverenin "iş sağlığı ve güvenliği mevzuatına aykırı bir hareketi"nin mevcut olmasından ibarettir. İşverenin Kurum karşısında sorumluluğunun doğması için iş kazası veya meslek hastalığının bu hallerden yalnızca birisi sonucunda meydana gelmiş olması yeterlidir¹⁹.

İşverenin Kurum karşısında sorumlu tutulmasına sebep olan hallerden ilki olan kast, kişinin hukuka aykırı bir fiil işlemekte olduğunu bilmesi ve bu fiili isteyerek işlemesi biçiminde tanımlan-

maktadır²⁰. Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliğı m. 45/1'de ise kasıt: "İş kazası veya meslek hastalığına, işverenin bilerek ve isteyerek hukuka aykırı eylemiyle neden olması halidir. İşverenin eylemi hukuka aykırı olmamakla birlikte, yaptığı hareketin hukuka aykırı sonuç doğurabileceğini bilmesi, ihmali veya ağır ihmali sorumluluğunu kaldırmaz".

İşverenin sorumluluğunu doğuran ikinci hal ise iş kazası veya meslek hastalığının, işverenin sigortalıların sağlığını koruma ve iş güvenliğine ilişkin mevzuat hükümlerine aykırı bir hareketi sonucu meydana gelmesi durumudur. SSİY m. 45/2'ye göre burada bahsi geçen mevzuat, "yasal olarak yürürlüğe konulmuş ve yürürlüğünü muhafaza eden, sigortalıların sağlığını koruma ve iş güvenliği alanında, yasa koyucu ile yasa koyucunun yürütme veya idareye verdiği yetki sonucu, bu organlarca kabul edilen genel, objektif kural veya hükümlerin tümüdür".

Söz konusu madde hükmü ile yönetmelik hükmü göz önüne alındığında, işverenin ilgili mevzuat hükümlerinde yer alan önlemleri aldığı takdirde sorumluluktan kurtulabileceğı anlaşılabilir²¹. Ancak önemle ifade etmek gerekir ki, Yargıtay isabetli olarak mevzuatta yer almasa bile, işverenin, işçilerin sağlığını ve iş güvenliğini korumak için gerekli olanı yapmak ve gereken koşulları sağlamak, bunlara ilişkin araçları eksiksiz şekilde bulundurmakla yükümlü olduğunu hüküm altına almaktadır²². Buna göre, işveren sadece mevzuatta yazılı önlemleri almakla her zaman yükümlülüğünü yerine getirmiş sayılmayıp mevzuatta öngörülmeven ancak bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gerekli kıldığı her türlü önlemi almak zorundadır²³. Esasında Yargıtay'ın yorumu iş sağlığı ve güvenliği mevzuatı ile de

16 Akın, s. 51; Civan, s. 546.

17 Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 439.

18 506 sayılı Kanun'un m. 26/1 hükmünde yer alan "işverenin suç sayılabilir bir hareketi" ibaresine 5510 sayılı Kanun'da yer verilmemiş olup bu durumun işverenin sorumluluğunu daralttığı söylenemez. Bkz. Tuncay/Ekmeççi, s. 441; Civan, s. 555.

19 Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 440.

20 Keser, s. 140; Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 440.

21 Keser, s. 140.

22 Y10HD, 13.06.2011, 1015/8678; Y10HD, 27.05.2008, 2626/7283, www.hukukturk.com; Y10HD, 17.04.1984, 2029/2140, Şakar, s. 132.

23 Süzek, Sarper, İş Hukuku, 20. baskı (İstanbul, 2020), s. 411.

paralellik göstermektedir²⁴. Nitekim İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu madde 4/1-a'ya göre işveren "Mesleki risklerin önlenmesi, eğitim ve bilgi verilmesi dâhil her türlü tedbirin alınması, organizasyonun yapılması, gerekli araç ve gereçlerin sağlanması, sağlık ve güvenlik tedbirlerinin değişen şartlara uygun hale getirilmesi ve mevcut durumun iyileştirilmesi için çalışmalar yapar." Bir başka kararında Yargıtay bunun mevzuatın gereği olduğunu şu şekilde ifade etmektedir²⁵: "İşverenin, insan yaşamının kutsallığı çerçevesinde sigortalının sağlıklı ve güvenli bir ortamda iş görmesini sağlamakla yükümlü bulunduğu yönü tartışmasızdır. Yasalarda, tüzüklerde ve yönetmeliklerde açıkça gösterilmemiş olsa dahi işveren işçi sağlığına ve güvenliğine ilişkin gerekli önlemleri almakla yükümlü bulunduğu yönü İş Kanunu'nun 73. (şimdiki BK 417/2 ve İSGK 4/1-a) maddesinin açık buyruğudur".

Bu itibarla bakıldığında, işverenin sorumluluğunun oldukça geniş tutulması, sorumluluğun niteliğinin kusur sorumluluğu olup olmadığı hususunu tartışmaya açmaktadır. Bu bağlamda işverenin Kurum karşısındaki sorumluluğunun niteliğini kısaca incelemekte fayda görmekteyiz.

B. İşverenin Kurum Karşısındaki Sorumluluğunun Niteliği

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere işverenin Kurum karşısındaki sorumluluk halleri kanunda belirtilen hallerle sınırlandırılmıştır. Sosyal Güvenlik Mevzuatı kapsamında, her ne kadar iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması ile insan hayatının korunması önem arz etmekte ise de işverenlerin ekonomik çıkmaza sürüklenmelerinin de önlenmesi amaçlanmaktadır²⁶. Bu bağlamda 5510 sayılı Kanun'un 21. maddesi uyarınca Kurum'un yapmış olduğu ödemeleri işverene rücu edebilmesi hususunda kusur esasını benimsenmiştir²⁷. Kanunda hakkaniyet veya

tehlike sorumluluğundan bahsedilmemiş, işverenin sınırsız sorumluluğu kabul edilmemiştir²⁸.

İşverenin sorumluluğu kusur esasına dayanılarak sınırlandırılmış olmakla beraber işveren, kusurun her türlü derecesinden sorumlu tutulmaktadır²⁹. Dolayısıyla burada işveren kasıt veya ağır ihmali yanında hafif ihmalden de sorumlu olup Kurum tarafından rücu davası açılabilir³⁰. Esasında işverenin iş sağlığı ve güvenliği mevzuatındaki ilgili hükümlere aykırı olarak hareket etmesi başlı başına kusuru teşkil etmektedir. Dolayısıyla kasıtlı veya ihmali ile bu aykırılığın gerçekleştirilmiş olmasının işverenin sorumlu tutulabilmesi açısından bir önemi kalmamaktadır³¹. Kusurun ağırlığı tazminat belirlenirken önem arz edecektir.

Yargıtay da gerek eski kanun döneminde gerekse 5510 sayılı Kanun uyarınca, Kurum'un işverene karşı açmış olduğu rücu davalarında işverenin sorumluluğunun kusur esasına dayandığını ifade etmektedir³². Yeni tarihli bir kararında bu husus şu şekilde ifade edilmektedir³³:

"5510 sayılı Kanunun 12/1. Maddesine göre işveren, 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) ve (c) bentlerine göre sigortalı sayılan kişileri çalıştıran gerçek veya tüzel kişiler ile tüzel kişiliği olmayan kurum ve kuruluşlardır. 21. Maddede düzenlenen işverenin sorumluluğu kusur sorumluluğudur. Borçlar Kanunu'nda düzenlenen kusursuz sorumluluk hallerinin Kurumun rücu alacağına uygulama alanı yoktur. Kurumun işverene rücu hakkının doğması için iş kazası veya meslek hastalığının işverenin kasıtı veya iş sağlığı ve güvenliği mevzuatına aykırı bir hareketi sonucu meydana gelmesi gerekir."

İş sağlığı ve güvenliği mevzuatında işverenin

Tuncay/Ekmekçi, s. 441; Sözer, Ali Nazım, *Türk Sosyal Sigortalar Hukuku*, 3. baskı (İstanbul, 2017), s. 158.

28 Ergin, s. 134.

29 Şakar, s. 132.

30 Civan, s. 557.

31 Keser, s. 140.

32 Y10HD, 25.04.2006, 2442/6006; Y10HD, 18.01.2016, 20947/7, www.hukukturk.com

33 Y10HD, 14.12.2020, 4831/7087, Ekmekçi/Akpulat Köme/Akdeniz, s. 253.

24 Civan, s. 556.

25 Y10HD, 18.11.1991, 10815/9243, Süzek, s. 132.

26 Ergin, s. 134.

27 Tuncay, s. 186; Şakar, s. 132; Ergin, s. 132; Civan, s. 555;

uyması gereken yükümlülükler çok geniş düzenlenmiştir. Bu bağlamda iş sağlığı ve güvenliği önlemlerine işçi uymasa dahi eğitim ve denetim yükümlülüklerini yerine getirmediğinden hareketle işveren, Kurum karşısında sorumlu tutulmaktadır. Diğer bir ifade ile işverenin en ufak ihmali dahi sorumlu tutulmasına yetmektedir³⁴. Burada işverenin Kurum karşısındaki sorumluluğu, kusur sorumluluğundan kusursuz sorumluluğa yaklaşmakta ve objektifleştirilmiş kusur sorumluluğu söz konusu olmaktadır³⁵. Hemen belirtmek gerekir ki; kusurun objektifleştirilmesi, sorumluluğu kusursuz sorumluluğa yaklaştırır da kusursuz sorumluluğa dönüştürmez ancak kusur sorumluluğunu büyük ölçüde genişletir³⁶.

Sorumluluğun kapsamı geniş olmasına karşın yukarıda da ifade edildiği üzere işverenlere iş sağlığı ve güvenliği mevzuatında öngörülme-yen yükümlülükler yüklenerek sorumluluk daha da genişletilmektedir. Dolayısıyla işverenin sorumluluktan kurtulabilmesinin tek ölçütü "kaçınılmazlık"tır. İşverenin sorumluluğu kusur sorumluluğu olduğundan kaçınılmazlıktan sorumlu tutulması mümkün değildir³⁷.

C. 5510 sayılı Kanun'un 23. maddesi Açısından İşverenin Sorumluluğu

İş kazası ve meslek hastalığı durumlarında, Kanun'un 21. maddesi dışında işverenin Kurum karşısındaki bir sorumluluk hali de Kanun'un 23. maddesinde düzenlenen sorumluluktur. İşverenler çalıştırdıkları sigortalıları Kanun'un ilgili maddelerinde belirtilen süreler içinde, sigortalı işe giriş bildirgesi ile Kurum'a bildirmekle yükümlüdürler (5510 sayılı Kanun m.8). Kanun'un anılan maddesi, işverenlerin sigortalıları Kurum'a bildirme yükümlülüklerini yerine getirmemelerini yaptırıma bağlamıştır. Söz konusu hükme göre; sigortalı çalıştırmaya başlan-

dığının süresi içinde sigortalı işe giriş bildirgesi ile Kurum'a bildirilmemesi halinde, bildirgenin sonradan verildiği veya sigortalı çalıştırıldığı Kurum'ca tespit edildiği tarihten önce meydana gelen iş kazası, meslek hastalığı, hastalık ve analık halleri sonucu ilgililerin gelir ve ödenekleri Kurum'ca ödenir. Kurum'ca yapılan ve ileride yapılması gerekli bulunan her türlü masrafların tutarı ile gelir bağlanırsa bu gelirin başladığı tarihteki ilk peşin sermaye değeri tutarı, 21 inci maddenin birinci fıkrasında yazılı sorumluluk halleri aranmaksızın, işverene ayrıca ödettilir.

İlgili hükümde önem arz eden husus, bu maddede kapsamında işverenin sorumluluğunun 21. maddedeki koşullar aranmaksızın belirlenecek olmasıdır. İşverenin iş kazası veya meslek hastalığı meydana gelmesinden önce sigortalıyı Kurum'a bildirmemesi sorumluluk için tek başına yeterlidir³⁸. Ayrıca işverenin iş kazası veya meslek hastalığının meydana gelmesinde kastı veya sigortalıların sağlığını koruma ve iş güvenliği mevzuatına aykırı bir hareketinin bulunmasına gerek yoktur³⁹. Burada amaç esasında kaçak işçi çalıştırılmasını önlemek ve sırf süresinde bildirme verilmediği için işvereni bir nevi cezalandırmaktır⁴⁰. Bununla birlikte şunu ifade etmek gerekir ki, Kanun'da belirtilen süreler geçtikten sonra işe giriş bildirgesinin verilmesi söz konusu ancak zarar verici sigorta olayının Kurum'a bildirim yapılmasından sonra gerçekleşmesi durumunda işveren m. 23 uyarınca sorumlu tutulamaz⁴¹. Zira bu durumda kaçak işçi çalıştırılması söz konusu değildir, Kurum, zamanında olmasa da sonrasında sigortalı çalıştırıldığını öğrenmiştir⁴².

Kaçınılmazlık ilkesinin etkisi bakımından anılan madde kapsamında işverenin sorumluluğunun hukuki niteliği üzerinde durulması gerekmektedir. Bir görüşe göre⁴³ gerek 506 sayılı Kanun'un 10. maddesi gerekse 5510 sayılı Ka-

34 Tuncay/Ekmekçi, s. 443.

35 Şakar, s. 132; Civan, s. 557; Bingöl, s. 142.

36 Süzek, s. 418; Ekmekçi/Akputat Köme/Akdeniz, s. 271.

37 Tuncay, s. 186; Yıldız, Gaye Burcu, "İşverenin İş Kazasından Doğan Hukuki Sorumluluğu", *Toprak İşveren*, 86, 2010, 8-15 (s. 11).

38 Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 453.

39 Tuncay/Ekmekçi, s. 451.

40 Tuncay/Ekmekçi, s. 451; Turan, *Rücu*, s. 93.

41 Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 455.

42 Tuncay/Ekmekçi, s. 452.

43 Ergin, s. 133; Sözer, s. 132.

nun'un 23. maddesinde düzenlenen işverenin sorumluluğu kusur sorumluluğudur. Bu maddeler kapsamında işverenin kusuru; zarar verici olayın meydana gelmesinde işverenin kastı, ihmali veya iş sağlığı ve güvenliği mevzuatına aykırı fiillerinden değil mevzuat gereği sistemin koymuş olduğu bürokratik işlemleri yapmaması, ihmal etmesi ve bu sebeple kanun hükümlerine aykırı hareket etmesinden doğmaktadır. Buna karşılık öğretideki hâkim görüşe⁴⁴ göre 23. madde kapsamında işverenin sorumluluğunun kusursuz sorumluluk olduğu kabul edilmektedir. Zira burada iş kazası veya meslek hastalığında işverenin hiçbir kusur olmasa dahi, bildirim yükümlüğü sebebiyle Kurum'a karşı sorumluluğu devam etmektedir.

Kanun'un 23. maddesi kapsamında işverenin sorumluluğunun kusursuz sorumluluk olarak düzenlenmiş olması, kaçınılmazlık durumunda sorumlu olup olmayacağı yönünde tartışmayı beraberinde getirmektedir. Zira belirttiğimiz üzere işverenin kusur sorumluluğunun düzenlenmiş olduğu 21. madde kapsamında, işverenin sorumluluktan kurtulabileceği hal yalnızca kaçınılmazlık durumudur. Daha geniş bir sorumluluk hali olan kusursuz sorumluluk durumunda işverenin sorumlu olup olmayacağı, kaçınılmazlığın etkisinin ne olacağı da ayrıca incelenmelidir. Bu bağlamda öncelikle kaçınılmazlık kavramının tanımı ve niteliği ortaya koyulacak, daha sonra farklı hallerde etkisinin ne olacağı incelenecektir.

III. Kaçınılmazlık İlkesi

A. Kaçınılmazlık Kavramı

5510 sayılı Kanun'un 21. maddesinin birinci fıkrası ile işverenin Kurum karşısındaki sorumluluğunun sınırları belirlendikten sonra işverenin

sorumluluktan kurtulma imkânı olarak kaçınılmazlık ilkesinin dikkate alınacağı hüküm altına alınmıştır. Anılan madde hükmünde, "*İşverenin sorumluluğunun tespitinde kaçınılmazlık ilkesi dikkate alınır*" ifadesine yer verilmektedir.

Kaçınılmazlık ilkesinin işverenin sorumluluğuna etkisini saptamadan önce kaçınılmazlık kavramının ne olduğu üzerinde durulması gerekir. SSİY m. 45/3'e göre; "*Kaçınılmazlık, olayı meydana geldiği tarihte geçerli bilimsel ve teknik kurallar gereğince alınacak tüm önlemlere rağmen, iş kazası veya meslek hastalığının meydana gelmesi durumudur. İşveren alması gerekli herhangi bir önlemi almamış ise olayın kaçınılmazlığından söz edilemez.*" Öğretide ise 5510 sayılı Kanun bağlamında kaçınılmazlık, iş kazasının olduğu veya meslek hastalığına yakalandığı tarihte bilimsel ve teknik olanaklar dahilinde alınabilecek tüm önlemler alınmış olmasına rağmen, zararın meydana gelmesinin engellenememesi olarak tanımlanmaktadır⁴⁵. Yargıtay ise öğretiyi paralel olarak kaçınılmazlığı, "*kaçınılmazlık, sosyal sigortalar uygulamasında, hukuksal ve teknik anlamda, olayın meydana geldiği tarihte geçerli olan bilimsel ve teknik tüm önlemlere rağmen zararın meydana geldiği ve önlenemediği durumları anlatan bir kavram (Prof. Dr. A.Can T., Kurumun İşverene Rücu - Olayda Kaçınılmazlık Durumu, Sicil İş Hukuku Dergisi, Sayı 4, s. 185) olup, bu olgunun kabulünün koşulu, " ... vuku bulan olaya karşı koyulmazlık hali ve her türlü tedbirin alınmasına rağmen gerçekleşmesi önlenemeyen ve objektif bir kaçınılmazlık durumunun söz konusu olmasıdır.*" şeklinde ifade etmektedir⁴⁶. Bir Hukuk Genel Kurulu kararında⁴⁷ ise; "*Kaçınılmazlık hukuksal ve teknik anlamda; fennen önlenmesi mümkün bulunmayan başka bir anlatımla, işverence mevzuatın öngördüğü tüm önlemlerin alınmış olduğu koşullarda dahi*

44 Tuncay/Ekmekçi, s. 451; Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 456; Civan, s. 567; Güneş, Başak, "İş Kazası ve Meslek Hastalıklarında Sosyal Güvenlik Kurumu'nun İşverene Rücu Hakkı" (Galatasaray Üniversitesi, 2011), s. 186; Oğuz, Özgür, "İş Kazası ve Meslek Hastalıklarında Kurumun İşverene Rücu Hakkı", *TBB Dergisi*, 140, 2019, 393-424 (s. 418).

45 Keser, s. 141; Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 444; Tuncay, s. 185.

46 Y10HD, 08.10.2020, 6384/5741, www.hukukturk.com, 15.03.2022.

47 YHGK, 12.11.2003, 21-673/671, Ekmekçi/Akpulat Köme/Akdeniz, s. 276.

önlenmesi mümkün bulunmayan durum ve sonuçlardır.” Bir başka tanıma göre kaçınılmazlık, önüne geçmenin imkânsız olduğu, hangi boyutta dikkat sarf edilirse edilsin oluşması engellenemeyen fiil ve olaylardır⁴⁸.

Her ne kadar madde hükmünde “kaçınılmazlık ilkesi” olarak ifade edilse de öğretide kaçınılmazlığın bir ilke değil, borçluyu borcundan kurtaran ya da borçlunun fiili ile buna bağlanan hukuki sonuç arasındaki uygun illiyet bağına kesen mücbir sebep ya da umulmayan halin (beklenmeyen hal) en önemli unsuru olarak kabul edilmektedir⁴⁹. Kaçınılmazlık ifadesi ile mücbir sebep ve beklenmeyen hal kavramları zaman zaman aynı anlamda kullanılmakta ve bu durum karışıklığa yol açmaktadır⁵⁰. Bu nedenle kaçınılmazlık kavramının anlamının tam olarak ortaya konulabilmesi için kaçınılmazlığın unsuru olduğu mücbir sebep ve beklenmeyen hal kavramlarına kısaca değinmekte fayda görmektediriz.

1. Mücbir Sebep Unsuru Olarak Kaçınılmazlık

Mücbir sebep (force majeure) mutlak olarak kaçınılmaz suretle, bir borcun veya bir davranış kuralının ihlaline sebebiyet veren, öngörülemeyen, karşı konulması mümkün olmayan olağüstü harici olay olarak tanımlanmaktadır⁵¹.

Mücbir sebepten söz edilebilmesi için öncelikle mücbir sebep teşkil eden bir olay mevcut olmalıdır. Söz konusu olay doğa olayı, sosyal,

hukuki veyahut insana bağlı bir olay olabilir⁵². Deprem, aşırı fırtına, heyelan, yıldırım düşmesi gibi olaylar doğa olaylarına örnek olarak verilebilir. Savaş, ihtilal gibi olaylar ise beşerî olaylar olarak nitelendirilebilirken devletin bir malın ithalatını-ihracatını yasaklaması ise hukuki olaydır⁵³.

Mücbir sebep teşkil eden olay zarar veren kişinin işletmesi ve faaliyet alanı dışında kalan bir olay olmalıdır⁵⁴. Diğer bir ifade ile olay, borçlunun sorumluluk alanının dışında gerçekleşen harici bir olaydan kaynaklanmalıdır⁵⁵. İşletme içinde meydana gelen örneğin bir fabrikada yangın çıkması mücbir sebep değil, beklenmeyen hal teşkil edebilir⁵⁶.

Bununla birlikte mücbir sebep teşkil eden olay sebebiyle bir davranış kuralının veya borcun ihlali söz konusu olmalı ve mücbir sebep ile bu ihlal arasında uygun illiyet bağı mevcut olmalıdır⁵⁷.

Mücbir sebebin en önemli unsuru incelemekte olduğumuz kaçınılmazlık unsurudur. Mücbir sebep teşkil eden olayın kaçınılmaz bir şekilde bir davranış kuralının veya borcun ihlaline yol açmış olması gerekir⁵⁸. Mücbir sebebin unsuru olan kaçınılmazlığın mutlak bir nitelik taşıdığı kabul edilmektedir⁵⁹. Yani borcun ifa edilemesinden veya davranış kuralının ihlalinden mutlak surette kaçınılamamalıdır⁶⁰. Diğer bir ifadeyle kaçınılmazlığın mutlaklığından anlaşılması gereken, bilim ve tekniğin o andaki imkanları dahilinde mevcut her türlü önlem alınsa, her türlü özen gösterilse dahi, davranış kuralı veya borcun ihlalinin hiç kimse tarafından önlenemesidir⁶¹. Dolayısıyla borçlunun şahsi veya mali

48 Ergin, s. 138; Civan, s. 558.

49 Tuncay, s. 186; Tuncay/Ekmekçi, s. 445-446; Civan, s. 559.

50 Nitekim Yargıtay yeni tarihli bir kararında kaçınılmazlık kavramını şu şekilde tanımlamıştır: “Kaçınılmazlık kavramı (beklenmedik durum, fevkalade hal, kaza, kötü tesadüf, umulmayan hal) sorumlu kişinin irade ve davranışından bağımsız olarak herkese ödev yükleyen genel bir davranış kuralının veya sözleşmeden doğan bir borcun kaçınılmaz suretle ihlali sonucunu doğuran olaydır.” Görüldüğü üzere Yargıtay; kaçınılmazlık kavramını, umulmayan hal kavramı ile eş anlamda kullanmıştır. Y10HD, 20.02.2020, 5246/975, Sümer, s. 181.

51 Tandoğan, Haluk, *Türk Mes’uliyet Hukuku* (İstanbul, 2010), s. 464; Eren, Fikret, *Sorumluluk Hukuku Açısından Uygun İlliyet Bağı Teorisi* (Ankara, 1975), s. 176; Eren, Fikret, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 21. baskı (Ankara, 2017), s. 582.

52 Tandoğan, s. 464; Eren, İlliyet, s. 177.

53 Eren, İlliyet, s. 177; Eren, s. 583.

54 Eren, İlliyet, s. 179; Tandoğan, s. 465.

55 Özyürür/Kocakaya, s. 73.

56 Tandoğan, s. 465.

57 Tandoğan, s. 465; Eren, İlliyet, s. 181.

58 Eren, s. 585.

59 Tuncay, s. 187; Antalya, O. Gökhan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler c.2* (İstanbul, 2017), s. 228.

60 Tandoğan, s. 465.

61 Eren, İlliyet, s. 182; Eren, s. 585; Tandoğan, s. 465.

durumu göz önünde bulundurulmaksızın kaçınılmazlık unsuru değerlendirilir⁶².

Kaçınılmazlık kavramı esasında kusurla doğrudan ilişkilidir. Kaçınılmazlığın tanımına bakıldığında sorumlu kişiye herhangi bir kusur atfedilmemesini ifade ettiği görülmektedir. Sorumlu kişi her türlü önlemi aldığı takdirde olayın gerçekleşmesi, kusuru olmaksızın kaçınılmaz bir şekilde olayın vuku bulduğunu göstermektedir. Dolayısıyla mücbir sebep sorumlu kişinin kusurunu bertaraf eder⁶³. Kusurun başladığı yerde mücbir sebepten söz edilemezken, mücbir sebebin olduğu yerde kusurdan söz edilemez⁶⁴.

2. Beklenmeyen Hâlin Unsuru Olarak Kaçınılmazlık

Beklenmeyen hâl, bir borcun veya herkese yükümlülük getiren bir davranış kuralının kaçınılmayacak surette ihlaline sebep olan olaydır⁶⁵. Beklenmeyen hal kavramı umulmayan hal, fevkalade hal tabirleri ile de ifade edilmektedir⁶⁶.

Beklenmeyen halin ilk unsuru, beklenmeyen hal teşkil eden bir olayın mevcut olmasıdır. Söz konusu olay fırtına, don, şiddetli yağmur, kar gibi doğa olayları olabilir. Bununla birlikte borçlunun veya alacaklının hasta olması gibi bünyevi olaylar da olabilir⁶⁷. Beklenmeyen hal teşkil eden olaylar arasında hukuki ve sosyal olayları da saymak mümkündür. Mesela müsadere, hukuki olaya, grev de sosyal olaya örnek verilebilir⁶⁸.

Mücbir sebep ve beklenmeyen hal, sebebi oldukları olaylar yönünden farklılık arz etmektedir. Mücbir sebep teşkil eden olay beklenmeyen

halde meydana gelen olaya göre daha büyük yoğunluk arz eder⁶⁹. Örnek vermek gerekirse, mücbir sebepte borcun ihlaline sebep olan olay olarak kasırga örneği verilirken, beklenmeyen halde fırtına veya şiddetli yağmur yeterlidir⁷⁰.

Bir diğer önemli fark ise beklenmeyen halde olayın harici olmasının gerekmemesidir⁷¹. Diğer bir ifade ile mücbir sebep teşkil eden olayın sorumlu kişinin işletmesi veya faaliyet alanı dışında gerçekleşmesi gerekirken, beklenmeyen hale sebep olan olay kişinin işletmesi veya faaliyet alanı içerisinde gerçekleşebilir⁷². Örneğin bir fabrikada yangın çıkması mücbir sebep değil, beklenmeyen hal teşkil edebilir⁷³.

Beklenmeyen halin mevcut olabilmesi için beklenmeyen hal teşkil eden olay nedeniyle bir davranış kuralı veya borcun ihlali söz konusu olmalı ve bu ihlal ile olay arasında uygun illiyet bağının mevcut olması gerekmektedir⁷⁴.

Son olarak beklenmeyen halin de en önemli unsuru kaçınılmazlık unsurudur. Beklenmeyen hal için kaçınılmazlık unsurundan anlaşılması gereken ise bir davranış kuralının veya borcun ihlalinin beklenmeyen hal teşkil eden olay sonucunda kaçınılmaz olarak gerçekleşmiş olmasıdır⁷⁵. Kaçınılmazlık unsuru mücbir sebebin unsuru olduğu gibi beklenmeyen halin de unsurudur ancak niteliği itibarıyla mücbir sebepten farklıdır.

Beklenmeyen halin unsuru olan kaçınılmazlıkta mutlak değil nispi bir kaçınılmazlık söz konusudur⁷⁶. Diğer bir ifade ile, nispi kaçınılmazlıkta mutlak kaçınılmazlıktan farklı olarak borçlunun veya sorumlu kişinin kişisel ve ekonomik durumu dikkate alınmaktadır. Buna göre alınması gereken tedbirlerin kişinin ekonomik ve kişisel durumu ile orantılı olması gerekir. Dolayısıyla

62 Eren, İlliyet, s. 182.

63 Tandoğan, s. 468.

64 Eren, İlliyet, s. 185.

65 Oğuzman, M. Kemal/Öz, M. Turgut, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler c.1*, 11. baskı (İstanbul, 2013), s. 418; Tandoğan, s. 461; Eren, İlliyet, s. 139.

66 Beklenmeyen hal kavramı doktrindeki bazı yazarlar tarafından kaçınılmazlık kavramı ile eş anlamlı olarak kullanılmakta olup kanımızca iki kavramı birbirinden ayırmak gerekmektedir bkz. Balcı, Mesut, "İş Kazası ve Meslek Hastalığı Nedeniyle İşverenin Sorumluluğu", *Sicil İş Hukuku Dergisi (SIHD)*, 6, 2006, s. 160.

67 Tandoğan, s. 461.

68 Eren, İlliyet, s. 141.

69 Antalya, s. 230.

70 Özyürür/Koçakaya, s. 74.

71 Oğuzman/Öz, s. 419.

72 Antalya, s. 230.

73 Tandoğan, s. 465.

74 Eren, İlliyet, s. 142-43.

75 Tandoğan, s. 462; Eren, İlliyet, s. 143.

76 Tuncay, s. 187; Eren, İlliyet, s. 145; Antalya, s. 230.

sorumlu kişiden ihlali önlemek amacıyla hayatını tehlikeye sokacak veya ekonomik olarak çok zorlayıcı tedbirler alması, kısacası kendinden beklenemeyecek fedakarlıklarda bulunması istenemez⁷⁷. Mutlak kaçınılmazlıkta ise daha önce ifade edildiği üzere teknik ve bilimin o andaki imkanları dahilinde alınabilecek her türlü önlemin alınması gerekir, mevcut alınabilecek tedbirler alınmadığı takdirde kaçınılmazlıktan söz edilemez. Başka bir deyişle, beklenmeyen halde sorumlu kişinin kendisinden beklenen tedbirleri almasına rağmen borcun ihlali kaçınılmaz iken, mücbir sebepte hiç kimse alacağı tedbirle ihlali önleyememektedir⁷⁸.

Görüldüğü üzere kaçınılmazlık hem mücbir sebebin hem de beklenmeyen halin unsuru olmakla beraber niteliği itibarıyla farklılık arz etmektedir. Kaçınılmazlığın niteliği, esasında beklenmeyen hal ve mücbir sebep arasındaki en önemli farkı oluşturmaktadır⁷⁹. Dolayısıyla 5510 sayılı Kanun kapsamında kaçınılmazlığın mutlak veya nispi olarak değerlendirilmesine göre işverenin Kurum karşısındaki sorumluluğu açısından farklı sonuçlar doğacaktır.

B. Kaçınılmazlık İlkesinin Niteliği

İfade ettiğimiz üzere mücbir sebebin unsuru olan kaçınılmazlık mutlak kaçınılmazlık olarak nitelendirilirken, beklenmeyen halin unsuru olan kaçınılmazlık ise nispi kaçınılmazlık olarak ifade edilir. 5510 sayılı Kanun'un 21. maddesinden kaçınılmazlığın mutlak ya da nispi olduğu anlaşılmamaktadır. Kaçınılmazlığın mutlak olduğunun kabulü halinde, mutlak kaçınılmazlık mücbir sebebin bir unsuru olduğundan illiyet bağı kesilmiş olur. Dolayısıyla işverenin Kurum'a karşı sorumluluğu söz konusu olmayacaktır. Kaçınılmazlığın nispi olduğunun kabulü halinde ise esasında beklenmeyen halin varlığı söz konusudur⁸⁰. Beklenmeyen hal durumunda mücbir se-

bepten farklı olarak illiyet bağının kesilmesi söz konusu değildir. Ancak tazminattan indirim sebebidir. Beklenmeyen hal durumunda sorumluluğun ortadan kalkması için mücbir sebep derecesine ulaşması gerekmektedir⁸¹. Beklenmeyen halin tek başına sorumluluğu ortadan kaldırdığı tek durum ise zararın tek başına beklenmeyen halden dolayı ortaya çıkmasıdır. Bu durum dışında sorumluluk ortadan kalkmaz⁸². Diğer bir ifade ile kaçınılmazlığın nispi olduğunun kabulü durumunda, işverenin kusuru yanında kaçınılmazlığın da varlığı göz önüne alınarak tazminatta belirli oranda indirim söz konusu olacaktır.

Kanun metninden kaçınılmazlığın nispi ya da mutlak mı olduğu anlaşılamadığından doktrinde farklı görüşler ortaya atılmıştır. Bir görüşe göre kanun koyucu aksini belirtmediğinden yasa metninden kaçınılmazlığın mutlak olarak anlaşılması gerekmektedir. Kanun koyucu kaçınılmazlığın nispi olarak ele alınacağını hüküm altına almak isteseydi, kaçınılmazlık ilkesi doğrultusunda tazminattan indirim yapılır şeklinde hüküm koyabilirdi. Dolayısıyla bu haliyle kaçınılmazlık söz konusu olduğunda işverenin kusuru ortadan kalktığından sorumluluğu ortadan kalkacak, Kurum'un işverene rücu imkânı kalmayacaktır. Mutlak kaçınılmazlık kusuru ortadan kaldırıır. Bu bağlamda kaçınılmazlık oranı hesaplanarak indirim yapılması adil bir sonuç doğurmayacağı gibi kanun koyucunun amacına aykırı bir yorum olacaktır⁸³.

Bu doğrultuda işverenin kaçınılmaz bir nedenden kaynaklanan iş kazası veya meslek hastalığından dolayı sorumluluktan kurtulabilmesi için mevzuat gereği alınabilecek tüm önlem ve tedbirleri almış olması gerekir. İşveren yükümlülüklerinden birini bile yerine getirmez, diğer bir ifade ile gerekli bir önlemi almamışsa kaçınılmazlıktan söz edilemez⁸⁴.

Aynı yöndeki bir diğer görüşe göre de kaçı-

77 Eren, *İlliyet*, s. 145.

78 Oğuzman/Öz, s. 419.

79 Eren, *İlliyet*, s. 182; Güneş, s. 50.

80 Bingöl, s. 146.

81 Tandoğan, s. 328.

82 Eren, s. 793.

83 Ergin, s. 139.

84 Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 444-445.

nılmazlığın mutlak olarak anlaşılması, dolayısıyla mücbir sebebin unsuru olduğundan illiyet bağına kestiği kabul edilmelidir. Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliğinin kaçınılmazlığı tanımlayan ilgili madde hükmünün yorumundan da bu sonuca ulaşılmaktadır⁸⁵. Nitekim anılan madde hükmünde "işveren alınması gerekli herhangi bir önlemi almamış ise olayın kaçınılmazlığından söz edilemez" ifadesi yer almaktadır. Bu ifadeye göre, işveren herhangi bir önlemi almadığı takdirde kusurlu kabul edilecektir. İşverenin kusurlu olduğu durumda ise kaçınılmazlığın kısmen var olduğundan söz edilemez. Kusurun olduğu yerde kaçınılmazlık yoktur. Aksinin kabulü, işveren her türlü önlemi alsaydı dahi iş kazası veya meslek hastalığının gerçekleşebileceğini belirtmek olur ki, bu durum önlem almayan işvereni ödüllendirmek anlamına gelecektir. Nitekim işverenin gerekli önlemleri almadığı bir olayda kazanın yine de gerçekleşeceğinin tespiti çok zordur⁸⁶.

Bir başka görüşe göre ise madde metninde yer alan kaçınılmazlık ilkesi yalnızca mücbir sebebin unsuru olarak anlaşılabilir. Kaçınılmazlık unsuru her olayın kendi özelliği çerçevesinde bazen mücbir sebep kapsamında mutlak olarak objektif anlamda, bazen ise beklenmeye hal kapsamında sübjektif (nispi) anlamda değerlendirilmelidir⁸⁷.

Benzer yönde bir görüşe göre iş kazası ve meslek hastalığı durumlarında kaçınılmazlık farklı değerlendirilmelidir. İş kazasında genel olarak kaçınılmazlık mücbir sebebin bir unsuru olan mutlak kaçınılmazlık olarak değerlendirilmesi gerekirken her durumda tamamen işvereni sorumlu tutmak hakkaniyete aykırı sonuçlar doğurabilir. Bu sebeple çok istisnai hallerde kaçınılmazlık beklenmeyen halin bir unsuru olan nispi kaçınılmazlık olarak değerlendirilmeli ve

işverenin sorumluluğunda indirimle gidilmelidir. Meslek hastalığı hallerinde ise işin doğası ve işçinin bünyesel faktörleri birlikte değerlendirildiğinde, meslek hastalığı işveren tarafından her türlü önlem alınsa dahi meydana gelebilmektedir. Dolayısıyla meslek hastalığı hallerinde kaçınılmazlık tazminattan indirim sebebi olarak görülmelidir⁸⁸.

Bir diğer görüşe göre kaçınılmazlık nispi olarak anlaşılmalı ve kaçınılmazlık dikkate alınırken işverenin kusur sorumluluğunu kusursuz sorumluluğa yaklaştırmamak gerekir. Bu bağlamda TBK m.112 ve m. 136 hükümleri de dikkate alınarak kaçınılmazlık faktörünün kaçınılmazlık oranında dikkate alınması gerekmektedir. Kaçınılmazlık oranında indirim yapılması kaçınılmazlık kavramının hukuki niteliğine uygun düşecektir⁸⁹.

Doktrinde kaçınılmazlığı mücbir sebep ve beklenmeyen hal kavramları ekseninde değerlendirmenin doğru olmadığı yönünde bir görüş de mevcuttur. Bu görüşe göre kaçınılmazlığı bir hukuki kavram olarak ele almaktan ziyade somut durumları ifade eden teknik bir kavram olarak değerlendirmek gerekir. Uygulamada iş kazası ve meslek hastalıklarında kaçınılmazlığın oran olarak saptanması da kaçınılmazlık kavramının teknik bir kavram olduğunu ve bir hesap unsuru olarak değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır⁹⁰.

Görüldüğü üzere kaçınılmazlık kavramının niteliği ve ne şekilde anlaşılması gerektiği konusunda öğretide görüş birliği bulunmamaktadır. Görüş ayrılıklarının ve anlam karışıklığının sebebi; esasında mücbir sebebin veya beklenmeyen halin unsuru olan kaçınılmazlığın, kanun koyucu tarafından hukukumuzda yer almayan bir ilke olan "kaçınılmazlık ilkesi" ibaresi ile hüküm altına alınmasıdır. Kanaatimizce kaçınılmazlık kavramı mücbir sebebin bir unsuru olarak anlaşılmalıdır. Diğer bir ifade ile, kaçınılmazlık mutlak kaçınılmazlık olarak değerlendirilmeli, iş kazası

85 Civan, s. 562; Baycık, Gaye, "Sosyal Güvenlik Kurumunun İş Kazası veya Meslek Hastalığından Kaynaklanan Rücu Davalarına Eleştirel Bakış", *Sosyal Güvenlik Dergisi (SGD)*, 7.1 (2017), 31-69 (s. 58).

86 Civan, s. 562.

87 Tuncay, s. 188.

88 Özyürür/Kocakaya, s. 85-86.

89 Bingöl, s. 148.

90 Güneş, s. 50.

ve meslek hastalığı durumlarında olayın kaçınılmazlık sebebiyle meydana geldiği sonucuna varılabiliyorsa, illiyet bağı kesilmelidir. Dolayısıyla işverenin sorumluluğu söz konusu olmayacaktır. Kaçınılmazlık kavramının yorumu yapılırken ilgili Yönetmelik hükmünün de göz ardı edilmesi gerekir. SSİY'nin kaçınılmazlığı tanımlayan madde hükmü, mücbir sebebin unsuru olan kaçınılmazlığın tanımı ile bire bir örtüşmektedir. Ayrıca, işveren alması gereken önlemleri almadığı takdirde kaçınılmazlıktan söz edilemeyeceği açıkça ifade edilmiştir. Bu durumda kusurun varlığı halinde kaçınılmazlık söz konusu olamaz. Nitekim Yargıtay'ın yukarıda ifade edilen tanımlamaları da esas olarak bu doğrultudadır.

İşverenin iş kazası ve meslek hastalığı sonucu meydana gelen zarardan sorumlu olmamasının tek yolu, işverenin hiçbir kusuru olmaksızın olayın kaçınılmazlık sonucu meydana gelmesidir. Bu durum; Kurum'a rücu hakkı verilmesinin dayandığı temel düşünce olan, işverenleri iş sağlığı ve güvenliği konusunda gerekli önlemleri almaya teşvik etme amacı ile de bağdaşmaktadır. Nitekim Kurum karşısında sorumlu olduğunu bilen işveren, gerekli her türlü özeni göstermek zorunda kalacaktır. Ancak kaçınılmazlığın nispi olarak değerlendirilmesi durumunda, işverenlerin sorumluluğunda indirim gidilmesi, gerekli önlemleri alma konusundaki teşvik amacına ters düşecektir. Nitekim iş kazası ve meslek hastalığı durumlarında her türlü önlemi alsa dahi olayın gerçekleşeceğini düşünen işverenler bazı önlemleri almaktan kaçınabilecektir.

İlgili yönetmeliğin yorumu ve tüm bu hususlar değerlendirildiğinde kaçınılmazlığın mücbir sebebin unsuru olan mutlak kaçınılmazlık olarak anlaşılması gerektiği sonucuna varılmalıdır. Bu halde illiyet bağını kesen mücbir sebebin varlığı durumunda işveren sorumlu tutulmacaktır. Ancak, bu durum kanun koyucu tarafından düzenlenmeseydi de esasında sorumluluğu kaldıran bir hâl olarak dikkate alınabilecekti. Nitekim işverenin sorumluluğu kusur esasına dayandığından işveren kusursuz ise sorumlu tutu-

lamayacaktır. Bu sebeple kaçınılmazlık ilkesinin kanun kapsamına alındığı ilk dönemde, kanun koyucunun abesle işteğal etmeyeceği ve işverenin kaçınılmazlıktan sorumlu tutulamayacağını bildiği halde kaçınılmazlıkla ilgili ibareyi yasalaştırmış olmasının amacının, işvereni kaçınılmazlık durumlarında da sorumlu tutmaya yönelik olduğuna dair bir görüş de ortaya atılmıştır⁹¹. Kanun koyucunun kaçınılmazlık kavramını ilgili kanun maddesine koymasının sebebi, kanaatimizce işverenin sorumluluğunun çok geniş olduğu iş kazası ve meslek hastalığı durumlarında işvereni sorumluluktan kurtaran bir nevi kurtuluş kanıtı getirme imkânı tanımadır. Ancak kaçınılmazlık kavramı ile ilgili ibarenin koyulması sorumluluk açısından bir değişiklik getirmediğinden yersiz olmuş, öğreti ve uygulamada karışıklığa yol açmıştır.

Kaçınılmazlık ilkesinden anlaşılması gerekeni ifade ettikten sonra görüldüğü üzere kaçınılmazlığın mutlak ya da nispi olarak yorumlanması farklı etkilere yol açacaktır. Bu bağlamda kaçınılmazlığı, iş kazası ve meslek hastalıkları açısından Yargıtay uygulaması da göz önünde bulundurularak ayrı ayrı ele almak isabetli olacaktır.

C. Kaçınılmazlık İlkesinin Rücu Davalarına Etkisi

1. İş Kazalarında Kaçınılmazlığın Etkisi

Yargıtay önceki tarihli kararlarında kaçınılmazlığı nispi olarak görmekte, kaçınılmazlığın kusur ile birlikte oran olarak tespitini kabul etmekteydi. Nitekim Yargıtay bir kararında⁹² "Zararlandırıcı sigorta olayında kusur belirlemesine gidilirken kaçınılmazlık olgusunun dikkate alınması gerekir... olayın meydana gelmesinde depressin şiddeti ve kaçınılmazlığın "geçerli bilimsel ve teknik kurallar gereğince alınacak tüm önlemlere rağmen zararın kısmen ya da tam olarak meydana"

91 Bkz. Aslanköylü, Resul, *Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Şerhi* (Ankara, 2013), s. 1055.

92 Y10HD, 23.02.2006, 12084/1754, www.hukukturk.com, 20.03.2022.

na gelmesi şeklinde tezahür eden hususlardan" olduğu dikkate alınıp "kaçınılmazlığın" ne oranda mevcut olduğunun irdelenmesi amacıyla uzman bilirkişilerden rapor almak ve sonucuna göre karar vermek gerekirken..." ifadesine yer vermiştir. Görüldüğü üzere Yargıtay kaçınılmazlık oranının kusur yanında hesaplanması gerektiğini belirterek, kaçınılmazlığı nispi olarak değerlendirmiştir. Bir başka kararında⁹³ ise "Hükme esas kılınan haksahibi dosyasındaki kusur raporunda zararlandırıcı sigorta olayının vukuunda davalı işverene %80 oranında kusur verilmiş %20 oranında ise kaçınılmazlığın etken olduğu öngörülmüştür. Kurumun rücu alacağına tavanını teşkil eden miktarın işverenin %80 kusur oranına göre belirlenmesi gerekir." şeklinde hüküm kurulmuştur.

Bununla birlikte Yargıtay'ın yeni tarihli kararlarına bakıldığında kaçınılmazlığın mutlak olarak değerlendirildiği, tazminattan indirim sebebi olarak değil işvereni sorumluluktan kurtaran bir kavram olarak ifade edildiği görülmektedir. Yargıtay'ın 2021 yılında vermiş olduğu bir kararına göre "Kaçınılmazlık olgusunda ise, işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda geçerli mevzuat hükümleri çerçevesinde, doğabilecek olası zararlı sonuçların önlenmesi yönünde, duruma ve koşullara göre ilgililerden beklenebilecek tüm özenli ve dikkatli çabaya karşın sigortalıyı bedence veya ruhça arızaya uğratan iş kazasının meydana gelmesi durumunda söz edilebilir. Günümüz teknolojisinde birtakım olayların sonuçlarının kısmen kaçınılmazlık/kötü rastlantılarla açıklanması, alınabilecek önlemler düşünüldüğünde olanaksızdır. Kaçınılmazlık/kötü rastlantı olarak adlandırılan olguların bir çoğunun temelinde insan yanılığı ve savsamaları, özen eksikliği bulunduğu bir gerçektir. Unutulmamalıdır ki, her birey, zararlı sonuçların önlenmesi için durum ve koşulların kendisine yüklediği özen ve dikkat yükümünü göstermek zorundadır. Öngörülebilir sonuçlar karşısında kaçınılmazlık/kötü rastlantı yönünde değerlendirme yapılamaz. Eldeki davada, hükme esas alınan bilirkişi kusur rapo-

runda; sigortalının %25, davalılara ait işverenliğin %25 oranında kusurlu olduğu, olayın oluşumunda %50 oranında kaçınılmazlığın söz konusu olduğu kabul edilmiş ise de... belirlenen maddi ve hukuki olgular karşısında iş kazasının kaçınılmazlık sonucu oluşmadığı açıktır. Bir diğer anlatımla, meydana gelen iş kazasında; şayet, işveren, tüm önlemleri almış bulunmasına karşın, zararlandırıcı sigorta olayı ortaya çıkmışsa kaçınılmazlıktan söz edilebilir. Bu açıklamalar ışığı altında inceleme konusu dava değerlendirildiğinde; somut olayda artık, kaçınılmazlıktan bahsedilemez. Yani somut olayda alınması gereken tüm tedbirler alınmış değildir. Kaçınılmazlık olgusunun var olabilmesi için öncelikle tüm tedbirler alınmalı, buna rağmen beklenmedik olaylar nedeniyle kaza meydana gelmelidir."

Görüldüğü üzere Yargıtay işverenin kusurunun bulunduğu bir olayda kaçınılmazlıktan söz edilemeyeceğini ifade etmektedir. Alınması gereken tüm önlemler alınmamış olduğu takdirde kaçınılmazlık mevcut olamayacağından hareketle kaçınılmazlığı isabetli olarak mutlak olarak değerlendirmektedir. Nitekim Yargıtay nispeten yeni tarihli olan birçok kararında⁹⁴ kaçınılmazlığı; sosyal sigortalar uygulamasında, hukuksal ve teknik anlamda, olayın meydana geldiği tarihte geçerli olan bilimsel ve teknik tüm önlemlere rağmen zararın meydana geldiği ve önlenemediği durumları anlatan bir kavram olarak tanımlamış, meydana gelen iş kazalarında tüm önlemler alınmadıkça kaçınılmazlıktan söz edilemeyeceğini ifade etmiştir. Yine bir kararında⁹⁵ "Kaçınılmazlık; hukuksal ve teknik anlamda; fennen önlenmesi mümkün bulunmayan başka bir anlatımla, işverence mevzuatın öngördüğü tüm önlemlerin alınmış olduğu koşullarda dahi önlenmesi mümkün bulunmayan durum ve sonuçları ifade eder." hükmüyle mutlak kaçınılmazlığın

93 Y10HD, 15.05.2001, 3416/3796, www.hukukturk.com, 20.03.2022.

94 Bu yönde kararlar için bkz. Y10HD, 24.10.2018, 9049/8513; Y10HD, 06.11.2017, 21452/7630; Y10HD, 21.05.2018, 7375/4978; Y10HD, 06.11.2017, 21441/7632, www.hukukturk.com, 22.03.2022.

95 Y10HD, 09.03.2021, 97/2885, www.hukukturk.com, 22.03.2022.

tanımı yapılmaktadır. Yargıtay'ın yeni yaklaşımı mücbir sebebin unsuru olan kaçınılmazlığın niteliği ile bağdaşmaktadır. Bu sebeple iş kazaları bakımından Yargıtay'ın yerleşik içtihadı doğrultusunda kaçınılmazlığın mutlak olarak ele alınması kanaatimizce de isabetlidir.

2. Meslek Hastalığında Kaçınılmazlığın Etkisi

İş kazalarında işverenin sorumluluğunun tespitinde kaçınılmazlığın etkisinin bulunup bulunmadığını irdelemek daha belirgin iken meslek hastalığı için durum farklıdır. Çünkü meslek hastalığı iş kazasında olduğu gibi aniden veya çok kısa bir zaman içerisinde ortaya çıkmamakta, işin niteliğinden dolayı sürekli tekrarlanan bir sebeple veya yürütüm şartları yüzünden yavaş yavaş meydana gelmektedir. Sigortalı uzun süre aynı işi yapmakta, aynı şekilde çalışmakta, işin yürütümü ve niteliği nedeniyle belirli bir zaman sonra yaptığı işten etkilenmekte ve meslek hastalığına tutulmaktadır. Bazen aynı işyerinde çalışan ve aynı işi yapan sigortalıların birinde veya bir kısmında meslek hastalığı görülürken diğer kısmında hastalık belirtileri ortaya çıkmamakta işin niteliği ve yürütümü herkesi farklı etkilemektedir⁹⁶.

Yargıtay bu gerekçe ile bazı kararlarında belirli bir oranda kaçınılmazlığın varlığını kabul etmektedir. Buna göre işveren tarafından her türlü önlem alınsa dahi meslek hastalığının oluşması belirli bir oranda kaçınılmazdır⁹⁷. Yargıtay özellikle yer altı kömür madeni işyerlerinde meydana gelen meslek hastalığında belirli bir oranda kaçınılmazlığın varlığını kabul etmektedir. Yargıtay bu doğrultudaki bir kararında⁹⁸, "Meslek hastalığı işin niteliğine göre tekrarlanan bir sebeple veya işyerinde işin yürütüm şartları yüzünden ortaya çıkan ve sigortalıyı geçici veya sürekli şekilde hasta, sakat veya ruhen arızalı bırakan bir olgu

olup, işveren bu konuda her türlü tedbiri almış olsa bile işin ve işyerinin niteliği sebebiyle bu hastalığın ortaya çıkması muhtemel olduğundan, belli orandaki bir kaçınılmazlıktan söz edilmesi gerekeceği tartışmasızdır. Bu sebeple meslek hastalığındaki kaçınılmazlık kavramı ile, iş kazasında söz konusu olabilen kaçınılmazlık birbirinden farklı olup, buna ilişkin bilirkşi incelemesi de farklıdır. ...Kusur incelemesi yapılırken, meslek hastalığının bu özelliği dikkate alınarak ve öteden beri uygulanan şekliyle yeraltı maden işyerlerinde çalışan sigortalılar bakımından 32 yıl formülü esas alınmak suretiyle belirleme yapılmaktadır. Bilindiği üzere, sigortalının işyerlerinde 32 yıldan daha kısa bir süre çalışması halinde, kaçınılmaz maluliyet oranı; çalışılan yıl sayısı: 32 yıl ortalaması ile çarpılarak kaçınılmaz maluliyet oranı belirlenmelidir. Sigortalının 18 yaşından sonra çalışmaya başlaması halinde ise; 32 yıldan, geç başladığı her 3 yıl için 1 yıl indirilerek kaçınılmaz maluliyet belirlenmeli, artık yaşlar için orantılama yoluyla indirim gidilmelidir." şeklinde yorum yaparak kaçınılmazlığı nispi olarak değerlendirmiştir.

Yargıtay'ın yer altı maden işyerlerine ilişkin kabul etmiş olduğu 32 yıl formülü mevzuatımızda yer almamakla beraber söz konusu bilimsel veriler ışığında 18 yaşında yer altı maden ocağında çalışmaya başlayan bir sigortalının, 32 yıl yer altında çalışması halinde, yer altında çalıştığı işin niteliğine göre %8 ile %12 oranında kaçınılmaz olarak maluliyete uğrayacağı saptanmıştır⁹⁹. Bununla birlikte yer altı maden işyerleri dışındaki meydana gelen diğer meslek hastalıkları açısından Yargıtay'ın farklı yaklaşımları mevcuttur.

Yargıtay aksi yönde birçok kararında¹⁰⁰ "32 yıl formülü olarak adlandırılan ve yer altı kömür madeni işyerlerindeki toz oranının mevcut teknolojik imkânlarla belirli bir oranın altına indirilmesinin mümkün olmadığı ve yer altı çalışma koşulla-

96 YHGK, 13.06.2018, 1100/1185, www.hukukturk.com, 22.03.2022.

97 Balcı, s. 160; Alp, s. 89.

98 Y10HD, 30.10.2017, 21451/7386, www.hukukturk.com, 22.03.2022.

99 Turan, Rücu, s. 69.

100 Y10HD, 08.10.2018, 2597/7659; Aynı yönde bkz. Y10HD, 04.10.2018, 3375/7595; Y10HD, 18.01.2018, 25015/172; Y21HD, 26.06.2018, 13176/5695, www.hukukturk.com, 22.03.2022.

rı tümüyle kontrol altına alınamayacağı için, 32 yıllık bir çalışma süresi sonunda meslek hastalığı üzerinde belirli oranda kaçınılmazlığın etkili olacağı kabulünden hareket eden yaklaşımın, yer altı kömür madeni işyeri dışındaki çalışmalardan kaynaklanan meslek hastalıklarına ilişkin kusur incelemesinde esas alınması mümkün bulunmamaktadır. Aksine yaklaşım, her tür meslek hastalığının oluşumunda belirli oranda kaçınılmazlığın etkili olacağı kabulüne yol açacaktır. Böylesi bir yaklaşım ise, gelişen bilimsel ve teknolojik imkânlar ile sosyal güvenliğin yöneldiği amaçla bağdaştırılamaz.” şeklinde ifadelerle yer verilerek olaya konu meslek hastalığında kaçınılmazlığın oran olarak tespit edilemeyeceğini belirtmiştir. Bu karardan Yargıtay’ın nispi kaçınılmazlık anlayışından uzaklaştığı görülmektedir.

Buna karşılık Yargıtay Hukuk Genel Kurulu lastik fabrikasında imalat operatörü olarak çalışan sigortalının yakalandığı meslek hastalığına konu olan bir olayda¹⁰¹, “Bu nedenle meslek hastalığının meydana gelmesinde tüm kusurun işverene ait olduğunu kabul etmek çoğu zaman hakkaniyete uygun düşmeyecek bir kısım etkenin kaçınılmazlık sonucu meydana geldiğinin kabulü gerekecektir. Sonuç itibariyle sigortalıda meslek hastalığının ortaya çıkması hâlinde işverenin mevzuatta belirtilen yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğinin, gerekli özeni gösterip göstermediğinin ve kaçınılmazlığın etkisinin titizlikle araştırılarak ortaya konulması gerekmektedir.” Hükmüyle kaçınılmazlığın, yer altı maden işyerleri dışında meydana gelen meslek hastalıklarında da nispi olarak belirli bir oranda saptanabileceğini hüküm altına almıştır. Ancak bahse konu kararın karşı oyunda işverenin son teknolojiden yararlanmadığından bahisle kaçınılmazlığın söz konusu olmadığına vurgu yapılarak mutlak kaçınılmazlık anlayışı benimsenmiştir.

Bununla birlikte Yargıtay 2021 tarihli kararında Hukuk Genel Kurulunun vermiş olduğu karardan ayrılmış ve meslek hastalığında kaçı-

nılmazlık faktörünün etkisi olmayacağını belirtmiştir¹⁰²: “İşverenlerce, iş güvenliği açısından yaşamsal öneme sahip bulunan araç ve gereçlerin sigortalılar tarafından kullanılması sağlandığında, kazalanma olasılığının tamamen ortadan kaldırılabilmesi de yadsınamaz bir gerçektir. Yukarıda açıklanan nedenlerle, meslek hastalığının oluşumunda kaçınılmazlık faktörünün uygulama yeri ve etkisinin bulunmadığı gözetil(melidir).”

Görüldüğü üzere Yargıtay meslek hastalıklarında da kaçınılmazlıktan söz edilebilmesi için öncelikle işverenin gerekli tüm önlemleri alması gerektiği sonucuna varmaktadır. Bu yaklaşımdan hareketle mutlak kaçınılmazlık anlayışının benimsendiği söylenebilir¹⁰³. Bununla beraber farklı kararlar mevcut olsa da Yargıtay’ın yeni tarihli birçok kararından da anlaşıldığı üzere yer altı maden işletmeleri dışında isabetli olarak nispi kaçınılmazlık yaklaşımının terk edildiği görülmektedir. 32 yıl formülünün tüm meslek hastalıklarında uygulanmaması son derece isabetli olmakla birlikte, maden işyerleri açısından halen geçerli olan bu yaklaşımın ilerleyen teknolojinin getireceği yeniliklerle beraber değişebileceği göz ardı edilmemelidir¹⁰⁴.

3. Müteselsil Sorumluluk Halinde Kaçınılmazlığın Etkisi

Kaçınılmazlık ilkesinin etkisi bakımından önem arz eden bir diğer husus ise müteselsil sorumluluk halidir. Rücu davalarında önem arz eden müteselsil sorumluluk, 5510 sayılı Kanun’un 12. maddesi gereğince işveren ve işveren vekili, asıl işveren ve alt işveren, işveren ile geçici iş ilişkisi kurulan işveren arasında söz konusu olacaktır¹⁰⁵. Bu kişiler kanundan doğan

102 Y10HD, 17.02.2021, 2610/1765, Ekmekçi/Akpulat Köme/Akdeniz, s. 285.

103 Civan, s. 566.

104 Civan, s. 566.

105 Tatar, Gülsüm, “Sosyal Güvenlik Hukukunda Müteselsil Sorumluluk”, Çalışma ve Toplum, 4, 2017, 2119–56 (s. 2318); Bu yönde, Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 451; Civan, Orhan Ersun, “İş Kazası veya Meslek Hastalığından Doğan Rücu Davalarında Sosyal Güvenlik Kurumu Karşısında Sorumluluğun Kapsamı ve Müteselsil Sorumluluk”, 64.4 (2015), s. 1047.

101 YHGK, 13.06.2018, 1100/1185, www.hukukturk.com, 22.03.2022.

yükümlülüklerden ötürü müteselsilen sorumlu tutulmuştur. Bunun yanında, sigortalının uğradığı iş kazası ve meslek hastalığı hallerinde üçüncü kişilerin de kusuru olması durumunda bu kişilerin de işveren ile birlikte müteselsil sorumluluğuna gidilmektedir. Yargıtay'ın içtihadı ve öğretisi tarafından üçüncü kişilerin müteselsil sorumluluğu TBK m. 61 ve m.62 uyarınca kabul edilmektedir¹⁰⁶. Yargıtay'ın bu yöndeki bir kararına göre¹⁰⁷, "Sigortalının iş kazası veya meslek hastalığına uğramasına birden çok kişinin birlikte kusurlarıyla sebebiyet vermeleri halinde; 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 61 ve 62. (818 sayılı Mülga Borçlar Kanununun 50 ve 51) maddeleri uyarınca teselsül hükümlerine göre birlikte sorumlulukları söz konusu olacaktır".

Kaçınılmazlık ilkesi, müteselsil sorumluluk hallerinden işveren ve işveren vekili bakımından bir önem arz etmemektedir. Nitekim 5510 sayılı Kanun'un 12. maddesi uyarınca işveren deyimi işveren vekilini de kapsamaktadır. Bu itibarla kaçınılmazlık ilkesinin uygulama alanı bulunduğu hallerden ilki geçici iş ilişkisi olacaktır. Bu durumda geçici iş ilişkisi kurulan işverenin iş sağlığı ve güvenliği kurallarına aykırı davranması durumunda sigortalıyı devreden işveren ile devralan işveren Kurum'a karşı müteselsil sorumlu olacaktır. Kaçınılmazlığın tespiti yapılırken sigortalının geçici olarak çalıştığı yerindeki iş sağlığı ve güvenliği önlemleri dikkate alınacaktır¹⁰⁸. Diğer bir ifade ile mutlak kaçınılmazlığın mevcut olması için bilimin ve tekniğin imkanları dahilinde alınabilecek tüm önlemlerin alınıp alınmadığı işçinin geçici olarak çalıştığı işyerine bakılarak tespit edilecektir. Asıl işveren ve alt işveren ilişkisi durumunda ise işyeri değişmeyeceğinden kanaatimizce kaçınılmazlık ilkesinin dikkate alınması hususunda bir farklılık söz konusu

olmayacaktır.

Müteselsil sorumluluk hallerinde kaçınılmazlık ilkesi bakımından önem arz eden bir diğer husus ise üçüncü kişilerin sorumlu olması halidir. 5510 sayılı Kanun'un 21. maddesinin 4. fıkrası uyarınca üçüncü kişilerin sorumluluğu kusur sorumluluğudur. Dolayısıyla üçüncü kişilere kusuru oranında rücu edilebilecektir¹⁰⁹. Bununla birlikte kaçınılmazlığın etkisinin göz önünde bulundurulması gerekir. Kaçınılmazlık ilkesinin yalnızca 5510 sayılı Kanun m. 21/1'de belirtilmiş olması üçüncü kişiler bakımından uygulama alanı bulmayacağı anlamına gelmemelidir¹¹⁰. Daha önce ifade ettiğimiz üzere kaçınılmazlık mücbir sebebin unsuru olup illiyet bağının kesilmesi sonucunu doğurmaktadır. İşveren açısından da kaçınılmazlık ilkesi kanunda belirtilmemiş olsaydı dahi uygulama alanı bulacaktı. Bu durumda kusur sorumluluğu esas alınan üçüncü kişiler açısından kaçınılmazlığın dikkate alınmaması mümkün gözükmemektedir. Zira mücbir sebebin varlığı halinde üçüncü kişinin de sorumluluğundan söz edilemez¹¹¹. Bu bağlamda müteselsil sorumluluk hallerinde kaçınılmazlık göz önünde bulundurulurken bir farklılık söz konusu olmayıp işyerinde gerekli bütün önlemler alınmış olmasına rağmen iş kazası ve meslek hastalığının meydana gelip gelmediğine bakılacaktır.

4. 5510 sayılı Kanun'un 23. maddesi Açısından Kaçınılmazlığın Etkisi

Kanun'un 23. maddesi bağlamında kaçınılmazlık açısından önem arz eden husus, işverenin iş kazası ve meslek hastalığının meydana gelmesinde hiç kusuru bulunmasa dahi sorumlu tutulmasıdır. Daha önce ifade ettiğimiz üzere anılan madde kapsamında işverenin sorumluluğu kusursuz sorumluluk olarak düzenlenmiştir.

106 Tuncay/Ekmekçi, s. 449; Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 451; Baycık, s. 62 vd; Bu yönde, Y10HD, 24.10.2016, 4577/12839; Y10HD, 30.06.2016, 10478/10841. www.kazanci.com.tr, 22.03.2022.

107 Y10HD, 29.05.2018, 5293/5306, www.hukukturk.com, 22.03.2022.

108 Keser, s. 144.

109 Y10HD, 28.06.2013, 23997/14635, Y10HD, 17.10.2014, 23249/19884, Y10HD, 09.09.2014, 13320/16814, Y10HD, 28.04.2014, 16742/9096, www.kazanci.com.tr, 22.03.2022.

110 Kaçınılmazlık ilkesinin üçüncü kişiler yönünden uygulama alanı bulmayacağına ilişkin aksi yöndeki görüş için bkz. Şakar, s. 132.

111 Civan, s. 577.

Ancak kaçınılmazlık kavramının mutlak kaçınılmazlık olarak nitelendirilmesi gerektiğini, Yargıtay'ın da iş kazası ve meslek hastalıklarında bu yaklaşıma yakın olduğunu ifade etmiştik. Şöyle ki, kaçınılmazlığın mutlak olduğunun kabulü halinde, kaçınılmazlık mücbir sebebin bir unsuru olduğundan illiyet bağının kesilmesi söz konusu olacaktır. Diğer bir ifade ile iş kazası veya meslek hastalığını meydana getiren olayın işveren her türlü önlemi almış olmasına rağmen harici kaçınılmaz bir olay sonucu gerçekleşmesi durumu söz konusu olacaktır. Nitekim mücbir sebebin illiyet bağını kusursuz sorumluluk hallerinde de kestiği kabul edilmektedir¹¹². Dolayısıyla olayın kaçınılmazlık sonucu meydana gelmesi durumunda işverenin 23. madde kapsamında sorumluluğunun devam edip etmeyeceği hususu tartışmalı hale gelmektedir. Nitekim Yargıtay eski tarihli bir kararında¹¹³ zararı meydana getiren olayın tümüyle kaçınılmaz kabul edildiği durumlarda, olayla işveren arasında illiyet bağı bulunmadığından, Kurum'un işverene rücu edemeyeceğine karar vermiştir.

Her ne kadar mutlak kaçınılmazlığın varlığı halinde illiyet bağının kesildiği söylenebilecekse de işverenin 23. madde açısından sorumluluğunu doğuran olaydaki illiyet bağının farklı anlaşılması gerekmektedir. Buradaki sorumluluk bakımından kaza ile meydana gelen olay arasında uygun illiyet bağının bulunması yeterlidir¹¹⁴. 21. madde açısından bakıldığında ise işverenin hukuki sorumluluğunun doğabilmesi için kaza ile meydana gelen zarar arasındaki illiyet bağının yanında, işverenin kastı veya iş sağlığı ve güvenliği mevzuatına aykırı bir hareketinin varlığı gerekmektedir.

Bu durumda işverenin, iş kazası veya meslek hastalığının meydana gelmesinde kusuru olmadan olay tamamen kaçınılmazlık sonucu meydana gelmiş olsa da, işveren, 23. madde kapsamın-

da sorumlu tutulmalıdır¹¹⁵. Önemli olan iş kazası veya meslek hastalığı olarak nitelendirilebilecek bir olayın meydana gelmiş olması ve Kurum tarafından sigortalıya ödeme yapılmış olmasıdır. Bu halde işverenin yalnızca bildirim yükümlülüğünü ihlal etmiş olması sorumlu tutulması açısından yeterlidir. İş kazası veya meslek hastalığına neyin sebep olduğunun bir önemi yoktur¹¹⁶. Diğer bir ifade ile Kurum'un iş kazası olarak nitelendirilebileceği bir olayın olması dışında başka bir koşulun varlığı gerekmemektedir¹¹⁷.

Kaçınılmazlık sebebiyle illiyet bağının kesildiği öne sürülebilmesi için, iş kazası veya meslek hastalığı ile zarar arasındaki uygun illiyet bağının kesilmiş olması gerekir¹¹⁸. Başka bir anlatımla kaçınılmazlık sonucu illiyet bağının kesildiği ve işverenin 5510 sayılı Kanun m. 23 gereği sorumluluğuna gidilemeyecek bir durumun söz konusu olabilmesi için ortada iş kazası veya meslek hastalığı olarak nitelendirilemeyecek bir olay mevcut olmalıdır¹¹⁹.

Nitekim Yargıtay da 23. madde kapsamında sorumluluğunun kusursuz sorumluluk olduğundan hareketle işvereni hiç kusur olmasa dahi sorumlu tutmaktadır. Ancak olayın kaçınılmazlık sonucu meydana gelmiş olması rücu edilecek miktardan indirim sebebi olarak kabul edilmektedir¹²⁰. Yargıtay bir kararında¹²¹ bu hususu şu şekilde ifade etmektedir: *"Sözü edilen madde ile; işverenin kaçak işçi çalıştırmasının önlemesi amaçlanmış olup, maddenin düzenleniş şekline de açıkça anlaşılacağı üzere, 23'üncü maddeye göre işverenin sorumluluğu kusursuz sorumluluk ilkesine dayanır. Zararlandırıcı sigorta olayında işverenin hiç kusuru olmasa bile, şayet sigortalı-*

115 Baycık, s. 61.

116 Güneş, s. 187.

117 Baycık, s. 61.

118 Güneş, s. 187.

119 Civan, s. 571.

120 Y10HD, 11.05.1981, 2465/3038, Tuncay/Ekmekçi, s. 452; Benzer yönde bkz. Y10HD, 21.06.2013, 18576/14154, Y10HD, 08.07.2014, 10546/16615, Y10HD, 20.09.1993, 620/221, Y10HD, 09.11.2009, 7872/16965, www.kazanci.com.tr, 22.03.2022.

121 Y10HD, 24.10.2016, 4577/12839, www.hukukturk.com, 22.03.2022.

112 Eren, Illiyet, s. 175.

113 Y10HD, 22.01.1981, 6820/221, Tuncay/Ekmekçi, s. 452.

114 Civan, s. 570.

nın işe girişi süresinde Kuruma bildirilmemiş ise, Kurumca yapılan sosyal sigorta yardımlarının tamamından sorumlu tutulması gerekir. Öte yandan; 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanununun 51'inci maddesindeki; "Hâkim, tazminatın kapsamını ve ödenme biçimini, durumun gereğini ve özellikle kusurun ağırlığını göz önüne alarak belirler." ve 52'nci maddesindeki "Zarar gören, zararı doğuran fiile razı olmuş veya zararın doğmasında ya da artmasında etkili olmuş yahut tazminat yükümlüsünün durumunu ağırlaştırmış ise hâkim, tazminatı indirebilir veya tamamen kaldırabilir." hükümleri gözetilerek, zarar gören (sigortalının) müterafik kusurları da nazara alınarak söz konusu maddeler kapsamında Hâkim tarafından takdir edilecek uygun bir indirim yapılması gereği de göz önünde bulundurulmalıdır."

Yargıtay nispeten yeni tarihli bir kararında¹²² yine benzer bir yöndeki "Davalı işverenin 5510 sayılı Kanunun 23. maddesine göre sorumluluğu; kusursuz sorumluluk ilkesine dayanır. İş kazasında işverenin hiç kusuru olmasa bile, şayet sigortalının işe girişi süresinde Kuruma bildirilmemişse, işverenin Kurumca yapılan sosyal sigorta yardımlarından 23. maddeye göre sorumlu tutulması gerekir. ...işverenin sorumluluk sınırlarının belirlenmesinde, kendisinin kusurlu olup olmaması etkili bulunmakta, işverenin kusursuz bulunduğu durumlarda, ilk peşin sermaye değerli gelir ve yapılan masraflar miktarı olarak ortaya çıkan tazminat tutarından, Borçlar Kanunu'nun 43 ve 44. (6098 Sayılı TBK 50. ve 51) maddeleri uyarınca, % 50'den aşağı olmamak üzere indirim yapılarak, işverenin sorumlu olduğu tazminat tutarının belirlenmesi gerekmektedir." ifadelerine yer vermiştir.

Görüldüğü üzere Yargıtay işverenin kusurunun bulunmadığı, iş kazası veya meslek hastalığının tümüyle kaçınılmaz olduğu durumlarda da 23. madde gereğince işvereni sorumlu tutmakta ancak kaçınılmazlığı indirim sebebi olarak görmektedir. Kanaatimizce de Yargıtay'ın bu yaklaşımı isabetli olup kanunun ilgili maddesi

gereğince bildirim yükümlülüğünü yerine getirmeyen işverene karşı rücu davası kaçınılmazlık durumunda da açılabilir. Yargıtay'ın rücu edilecek miktarda indirime gitmesi öğretide eleştirilmektedir. Bu görüşe göre¹²³ 5510 sayılı Kanun'un 23. maddesinde düzenlenen sorumluluk kusur esasına dayanmadığından anılan hükme dayanılarak açılan davalarda, işverenin alacağı tümünden sorumlu tutulması gerekir. Kanaatimizce kusursuz sorumluluk hallerinde kusurun aranmaması tazminatın belirlenmesinde değil kişilerin sorumlu tutulup tutulamayacağına ilişkin bir kıstastır¹²⁴. Kusursuz sorumluluk halinde TBK m. 51 ve 52'de hâkime verilen takdir yetkisinin tümüyle elinden alınacak bir yorum yapılması yerinde değildir¹²⁵. Kaçınılmazlığın mevcut olduğu olaylarda 23. madde kapsamında, Yargıtay'ın isabetli yaklaşımı doğrultusunda işveren her halükârda sorumlu tutulmalı ancak tazminatta hakkaniyet indirimine gidilmelidir¹²⁶.

Sonuç

İş kazası ve meslek hastalığı hallerinde sigortalıların uğramış olduğu zararların bir kısmını karşılayan Sosyal Güvenlik Kurumu'na, yaptığı ödemeleri işveren veya ilgililere rücu hakkı verilmiştir. Kurum'a rücu hakkının verilmesinin dayandığı temel düşünce, ilk olarak Kurum'un malvarlığındaki azalmanın giderilmesidir. Bunun yanında rücu hakkının amacının işverenleri iş sağlığı ve güvenliği önlemlerini alma konusunda teşvik etmek olduğu söylenebilir. Zira primleri eksiksiz ödeyen işveren, buna rağmen iş kazası ve meslek hastalığı hallerinde sorumluluğu olduğunu bilecektir. Bu durumda iş sağlığı ve güvenliği önlemlerini almakta gerekli dikkat ve özeni gösterecektir.

İşverenin, iş kazası ve meslek hastalığı hallerinde Kurum'a karşı sorumlu olabilmesi için

¹²³ Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 456.

¹²⁴ Baycık, s. 45.

¹²⁵ Civan, s. 570.

¹²⁶ Ozanoğlu, Teoman, "Sosyal Sigortalar Kurumunun Kaçak İşçi Çalıştıran İşverenlere Rücu Meselesi", Çimento İşveren, 8.4 (1994), 6-18 (s. 14).

kastının veya sigortalının sağlığını koruma ve iş güvenliğine ilişkin mevzuat hükümlerine aykırı bir hareketinin bulunması gerekmektedir. Bununla beraber, işverenin iş sağlığı ve güvenliği mevzuatı kapsamında alması gereken önlemler çok geniş düzenlendiği gibi işveren, mevzuatta düzenlenmese dahi bilim ve tekniğin imkanları dahilinde her türlü önlemi almak zorundadır. Bu kapsamda işverenin sorumluluğu kusur esasına dayandırılmış olsa da adeta kusursuz sorumluluğa yaklaşmaktadır.

İşte bu noktada, kanun koyucu sorumluluğu çok geniş olan işverene bir nevi kurtuluş kanıtı getirme imkânı tanımak istemiş ve işverenin sorumluluğunun tespitinde kaçınılmazlık ilkesinin dikkate alınacağını öngörmüştür. Kaçınılmazlık, olayın meydana geldiği tarihte geçerli bilimsel ve teknik kurallar gereğince alınacak tüm önlemlere rağmen, iş kazası veya meslek hastalığının meydana gelmesi durumu şeklinde tanımlanmaktadır. Bununla birlikte öğretide ve yargı kararlarında mücbir sebep ve beklenmeyen hal kavramları ile çokça karıştırılmaktadır. Esasında kaçınılmazlık bir ilke değil mücbir sebebin veya beklenmeyen halin en önemli unsuru olarak karşımıza çıkar. Mücbir sebebin unsuru olan kaçınılmazlık, mutlak kaçınılmazlık olarak anlaşılırken beklenmeyen halin unsuru olan kaçınılmazlık, nispi kaçınılmazlıktır. Kanaatimizce kaçınılmazlık mutlak olarak anlaşılmalıdır. Buna göre kaçınılmazlığın söz konusu olduğu yerde kusurdan söz edilemeyecektir. Diğer bir ifade ile işveren alması gereken her türlü önlemi almadığı takdirde kaçınılmazlık olmayacağından sorumluluğu devam edecektir.

İş kazalarında Yargıtay'ın eski yaklaşımını bıraktığı, kaçınılmazlığı nispi değil mutlak olarak değerlendirdiği söylenebilir. Nitekim pek çok kararında kaçınılmazlığın tanımını mücbir sebebin unsuru olan kaçınılmazlık olarak ifade etmiştir. İşveren, bilim ve teknik imkanlar dahilinde alması gerektiği önlemlerden birini dahi almadığı takdirde kaçınılmazlıktan söz edilemez. Dolayısıyla Kurum'a karşı sorumlu olacaktır.

Meslek hastalıklarında ise Yargıtay'ın yaklaşımı biraz daha farklıdır. Birçok kararında kaçınılmazlığın belirli bir oranda mevcut olabileceğini ifade ederek nispi kaçınılmazlık anlayışını benimsemiştir. Ancak bu anlayış, zamanla yalnızca yer altı maden işyerlerinde ortaya çıkan meslek hastalıklarında dikkate alınmaya başlamıştır. Yargıtay'ın yeni tarihli kararlarına bakıldığında isabetli olarak yer altı maden işyerleri dışında ortaya çıkan meslek hastalıklarında mutlak kaçınılmazlık anlayışını benimsediği söylenebilir.

Müteselsil sorumluluk hallerinde ise kaçınılmazlık açısından önem arz eden durumlardan ilki, geçici iş ilişkisidir. Kaçınılmazlığın tespiti yapılırken sigortalının geçici olarak çalıştığı işyerindeki iş sağlığı ve güvenliği önlemleri dikkate alınacaktır. Bir diğer önemli husus ise üçüncü kişilerin sorumluluğudur. Üçüncü kişilerin sorumluluğunu düzenleyen madde hükmünde kaçınılmazlık ilkesinin yer almaması, dikkate alınmayacağı anlamına gelmemelidir. Zira kaçınılmazlık kanaatimizce mücbir sebebin bir unsurudur. Bu sebeple iş kazası veya meslek hastalığının meydana gelmesinde kaçınılmazlıktan bahsedilebiliyorsa illiyet bağı kesileceğinden üçüncü kişinin de sorumluluğu söz konusu olmaz. Bu bağlamda işverenler ile üçüncü kişiler açısından kaçınılmazlık kavramı bir fark teşkil etmemektedir.

Kaçınılmazlık ilkesi bakımından bir diğer dikkate alınması gereken husus ise işverenin kusursuz sorumluluk hali olan sigortalının Kurum'a bildirilmemesinden doğan sorumluluktur. 5510 sayılı Kanun'un 23. maddesi gereğince sigortalıyı zamanında Kurum'a bildirmeyen işveren, iş kazası ve meslek hastalığının meydana gelmesinde hiçbir kusuru bulunmasa dahi sorumlu tutulacaktır. Burada kaçınılmazlığın varlığı işverenin sorumluluğunu ortadan kaldırmaz. Zarar verici olay iş kazası olarak nitelendirildiği ve Kurum'ca sigortalılara ödeme yapıldığı takdirde sorumluluk devam edecektir. Ancak zarar verici olayın tümüyle kaçınılmaz olduğu hallerde Yargıtay isabetli olarak tazminatta indirime gitmektedir.

Görüldüğü üzere 5510 sayılı Kanun'un 21. maddesinde belirtilen "kaçınılmazlık ilkesi" pek çok tartışmayı beraberinde getirmiştir. Hukukumuzda yer almayan bir ilkenin kanuna koyulması yerinde olmamıştır. Nitekim kaçınılmazlık mücbir sebebin unsuru olarak kabul edildiğinden, söz konusu düzenleme mevcut olmasaydı dahi işverenin Kurum karşısındaki sorumluluğu açısından aynı sonuçlara varılabileceği kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- Akın, Levent: "İş Sağlığı ve Güvenliği Yüklülüklerine Aykırılık ve Kaçınılmazlık", Çimento Endüstrisi İşverenleri Sendikası (ÇEİS), 27.4 (2013), 48–56.
- Alp, Nihat Seyhun: Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kapsamında Rücu Davaları, 1. baskı (Ankara, 2018).
- Antalya, O. Gökhan: Borçlar Hukuku Genel Hükümler c.2 (İstanbul, 2017).
- Aslanköylü, Resul: Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Şerhi (Ankara, 2013).
- Balcı, Mesut: "İş Kazası ve Meslek Hastalığı Nedeniyle İşverenin Sorumluluğu", Sicil İş Hukuku Dergisi (SİHD), 6, 2006, 151–82.
- Baycık, Gaye: "Sosyal Güvenlik Kurumunun İş Kazası veya Meslek Hastalığından Kaynaklanan Rücu Davalarına Eleştirel Bakış", Sosyal Güvenlik Dergisi (SGD), 7.1 (2017), 31–69.
- Bingöl, Serkan: "İş Kazası ve Meslek Hastalığı Sigortalarında İşverenin Sorumluluğu" (Marmara Üniversitesi, 2020).
- Civan, Orhan Ersun: "İş Kazası veya Meslek Hastalığından Doğan Rücu Davalarında Sosyal Güvenlik Kurumu Karşısında Sorumluluğun Kapsamı ve Müteselsil Sorumluluk", 64.4 (2015), 1015–70. (Müteselsil Sorumluluk).
- Civan, Orhan Ersun: "İş Kazası veya Meslek Hastalığından Doğan Rücu Hakkının Hukuki Niteliği ve Sosyal Güvenlik Kurumu Karşısında Sorumluluğun Koşulları", 64.3 (2015), 531–94 (Müteselsil Sorumluluk).
- Ekmekçi, Ömer/Akputat Köme, Ayşe/Akdeniz, Ayşe Ledün: İş Sağlığı ve Güvenliği Hukuku, 1. baskı (İstanbul, 2021).
- Eren, Fikret: Sorumluluk Hukuku Açısından Uygun İlliyet Bağı Teorisi (Ankara, 1975) (İlliyet).
- Eren, Fikret: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 21. baskı (Ankara, 2017).
- Ergin, Berin: "Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu İşverene Rücu Nasıl Bakıyor", Sicil İş Hukuku Dergisi (SİHD), 6, 2006, 129–40.
- Güneş, Başak: "İş Kazası ve Meslek Hastalıklarında Sosyal Güvenlik Kurumu'nun İşverene Rücu Hakkı" (Galatasaray Üniversitesi, 2011).
- Güzel, Ali/Okur, Ali Rıza/Caniklioğlu, Nurşen: Sosyal Güvenlik Hukuku, 19. baskı (İstanbul, 2021).
- Keser, Hakan: "İşverenin İş Kazası ve Meslek Hastalığı Dolayısı ile Kurumun Yaptığı Harcamalardan Sorumlu Olmasının Koşulları ve Kaçınılmazlık", Sicil İş Hukuku Dergisi (SİHD), 2, 2006, 136–46.
- Kılıçoğlu, Ahmet M.: Türk Borçlar Hukukunda Kanuni Halefiyet (Ankara, 1979).
- Oğuz, Özgür: "İş Kazası ve Meslek Hastalıklarında Kurumun İşverene Rücu Hakkı", TBB Dergisi, 140, 2019, 393–424.
- Oğuzman, M. Kemal/Öz, M. Turgut: Borçlar Hukuku Genel Hükümler c.1, 11. baskı (İstanbul, 2013).
- Ozanoğlu, Teoman: "Sosyal Sigortalar Kurumunun Kaçak İşçi Çalıştıran İşverenlere Rücu Meselesi", Çimento İşveren, 8.4 (1994), 6–18.
- Özyürür, Şerafettin/Kocakaya, Özgür: "5510 sayılı Kanun'un 21/1. Maddesi Uyarınca İş Kazası ve Meslek Hastalığında Kaçınılmaz-

- lık İlkesi”, Sicil İş Hukuku Dergisi (SİHD), 41, 2019, 62–87.
- Şakar, Müjdat: “İş Kazası veya Meslek Hastalığı Sebebiyle Sigortaların İşverene Rücuunda Kusur Şartının Sınırlanması Sorunu”, Sicil İş Hukuku Dergisi (SİHD), 2, 2006, 129–35.
 - Sözer, Ali Nazım: Türk Sosyal Sigortalar Hukuku, 3. baskı (İstanbul, 2017).
 - Sümer, Haluk Hâdi: Sosyal Güvenlik Hukuku, 2. baskı (Ankara, 2021).
 - Süzek, Sarper: İş Hukuku, 20. baskı (İstanbul, 2020).
 - Tandoğan, Haluk: Türk Mes’uliyet Hukuku (İstanbul, 2010).
 - Tatar, Gülsüm: “Sosyal Güvenlik Hukukunda Müteselsil Sorumluluk”, Çalışma ve Toplum, 4, 2017, 2119–56.
 - Tuncay, Aziz Can: “Kurumun İşverene Rücu - Olayda Kaçınılmazlık Durumu”, Sicil İş Hukuku Dergisi (SİHD), 6, 2006, 183–88.
 - Tuncay, Aziz Can/Ekmekçi, Ömer: Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri, 20. baskı (İstanbul, 2019).
 - Turan, Emel: “Sosyal Güvenlik Hukuku’nda Rücu Davaları” (İstanbul Üniversitesi, 2010) (Rücu).
 - Turan, Ercan: “5510 Sayılı Yasa Kapsamında Rücuan Tazminat Davaları”, Sicil İş Hukuku Dergisi (SİHD), 15, 2009, 193–211.
 - Yıldız, Gaye Burcu: “İşverenin İş Kazasından Doğan Hukuki Sorumluluğu”, Toprak İşveren, 86, 2010, 8–15.